

DE TWEEHONDERDJARIGE STERFDAG VAN JAN SWAMMERDAM.

Den 17den Februari 1880 werd in de Walen kerk te Amsterdam de 200-jarige sterfdag van JAN SWAMMERDAM plechtig herdacht. Op uitnodiging van het bestuur van het Genootschap tot bevordering van Natuur- Genees- en Heelkunde vereenigden zich aldaar te 3 ure in de consistoriekamer een groot aantal afgevaardigden van geleerde lichamen en wetenschappelijke vereenigingen, verschillende hoogleraren uit de philosophische en medische faculteiten onzer universiteiten, de stedelijke autoriteiten, en een groot aantal bijzondere personen, beoefenaars der natuurwetenschappen en der geneeskunde.

Ten half vier namen de genoodigden in het schip der kerk, waarin zich reeds zeer vele belangstellenden en vele dames vereenigd hadden, vóór het spreekgestoelte plaats. Als voorzitter van het Genootschap nam daarop Professor STOKVIS, zoowel namens zichzelf als namens Prof. HARTING, het woord. Aan het einde dier toespraken werd door den redenaar medegedeeld, dat het Genootschap in zijne op den sterfdag van SWAMMERDAM gehouden buitengewone vergadering besloten had, elke tien jaar eene SWAMMERDAM-medaille uitteloven en uittereiken voor het in dat tijdsverloop verricht belangrijkste onderzoek op het gebied der door SWAMMERDAM beoefende vakken van wetenschap.

Het eerst zal die medaille in Sept. 1880, ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van het Genootschap, worden uitgereikt.

Daarna werd, onder orgelbespeling, een schildvormige wit marmeren

gedenksteen onthuld, aan den pilaar boven het graf van den genialen natuuronderzoeker. De inscriptie op dien steen in zwarte, roode en gouden letteren luidt als volgt:

JOHANNES
SWAMMERDAM
AMSTELODAMENSIS
INDEFESSUS SCRUTATOR
NATURAE
1637 — 1680
17 Febr. 1880.

De steen is met twee vergulde pinnen in den pilaar bevestigd, de onderste bevindt zich in het lichaam van een vlinder, die onder de inscriptie op den steen kunstig is aangebracht.

Na den afloop der plechtigheid in de kerk, begaven zich de talrijke deelnemers aan de hulde naar de Oude Schans. In het huis No. 18 bij de Ridderstraat, dat zeer eenvoudig met de nederlandsche driekleuren en groen versierd was, werd nu een tusschen de tweede en derde verdieping in den gevel aangebrachte gedenksteen onthuld, waarop, omgeven door eene lijst, waarin vlinders, schelpen enz. gebeeldhouwd zijn, het volgende inschrift in zwarte en roode letters te lezen staat:

JAN SWAMMERDAM
1637 — 1680.

ZIJN ONDERZOEK DER NATUUR BLIJFT EEN VOORBEELD VOOR ALLE
TIJDEN.

17 Febr. 1880.

Een eenvoudige maaltijd in een der zalen van het K. Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra, waaraan door een vijftigtal belangstellenden werd deelgenomen, en waarbij SWAMMERDAM's onsterfelijke verdiensten, de nederlandsche wetenschap en het vaderland, de zoölogie en hare beoefenaren, en de zoo wel geslaagde pogingen van het Genootschap om SWAMMERDAM blijvend te herdenken, de onderwerpen en het karakter uitmaakten van menigen met gloed uitgesproken en met geestdrift aangehoorden dronk, besloot dezen in alle opzichten uitnemend geslaagden herdenkingsdag.

S.

Hier volgt de bij die gelegenheid uitgesproken redevoering.

REDEVOERING,
 TER HERDENKING VAN DEN 200JARIGEN STERFDAG VAN
 JAN SWAMMERDAM,

GEHOUDEN DOOR

Prof. B. J. STOKVIS,

Voorzitter van het Genootschap ter bevordering van Natuur-,
 Genees- en Heelkunde te Amsterdam.

M. H.!

Toen in 1817 het nieuwe *Theatrum Anatomicum* te Königsbergen plechtig werd ingewijd, sprak de later zoo beroemde KARL ERNST VON BAER over het leven en de verdiensten van JAN SWAMMERDAM. Het was, zoo deelt hij ons mede, eene openlijke hulde, een daad van piëteit, een plicht der dankbaarheid jegens de nagedachtenis van den grooten hollandschen natuur-onderzoeker, die op zijn geheele wetenschappelijke loopbaan zulk een grooten invloed had uitgeoefend.

De openlijke hulde, die wij heden, M. H., aan de nagedachtenis van JAN SWAMMERDAM willen brengen, is niet minder een daad van piëteit, een dure plicht der dankbaarheid. En voor ons bestaat daartoe een dubbele reden, omdat hij niet alleen als een ontginner der wetenschap, maar tevens als een der grootste wetenschappelijke gloriën van Nederland op onze vereering aanspraak heeft.

De wetenschap moge niet vragen, tot welke natie hare beoefenaars behooren, de natiën weten, wie onder hare zonen de banierdragers der wetenschap zijn. Zij noemen hunne namen met trots en erkentelijkheid en houden hunne nagedachtenis in eere. Naast de staatslieden en oorlogshelden, naast de dichters en kunstenaars, zijn het toch vooral de mannen der wetenschap, die den naam van een volk tot ver over de grenzen, waar het woont, doen leven. Toen SHAKESPEARE's genie nog slechts zijn landgenooten bekend was, hielden HARVEY en NEWTON den roem van Engeland voor het geleerde Europa op, en GALILEI, VOLTA, GALVANI droegen tot den luister van Italië in het buitenland niet minder bij, dan DANTE, TASSO en RAFAËL.

Toch zitten bij de hulde, waartoe wij ons hier vereenigd hebben, niet alleen dankbaarheid en vaderlandsliefde voor, maar ook het bewustzijn, dat de nagedachtenis van SWAMMERDAM eene schitterende rehabilitatie behoeft. Van de groote mannen onzer zeventiende eeuw is SWAM-

MERDAM zeker een der minst bekende, schoon niet het minst der kennismaking waard. Jaren gingen voorbij, voordat men hem naar waarde leerde schatten, en de dag der erkenning zijner verdiensten brak voor hem, evenals voor zijn beroemden stad- en tijdgenoot BARUCH DE SPINOSA, eerst in onze tijden aan. Het laatst, natuurlijk, in zijn eigen vaderland. Men kende, ja! zijn naam, men roemde hem een groot man, maar aan de studie van zijn leven en de wetenschappelijke beteekenis zijner werken werd niet gedacht. Eerst in het laatste tiental jaren kwam daarin verandering. Beurt om beurt gorden naast mr. SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, dr. PIJZEL, prof. HARTING en dr. SINIA zich aan, om het beeld van onzen grooten landgenoot in de lijst van zijn tijd te ontwerpen, en zijne uitnemende, neen! onovertroffen eigenschappen als natuur-onderzoeker in het helderst licht te stellen.

Toen dan ook voor vijf jaren de ontdekking der mikroskopische wezens in 1675 door ANTHONIE VAN LEEUWENHOEK onder toejuiching der geheele geleerde wereld te Delft plechtig herdacht was, werd in geschriften en in bijzondere gesprekken menigmaal de wensch luide, om aan de nagedachtenis van den eenigen SWAMMERDAM ter gelegener tijde evenzeer hulde te brengen. Die hulde moest eene eenvoudige, waardige en van blijvenden aard zijn. Zij moest plaats hebben op den dag, waarop de 43-jarige voor twee eeuwen uit zijn lijden naar lichaam en geest verlost werd. Daarover waren allen het eens. Maar wie zou tot die hulde den aanstoot geven, wie de wenschen tot daad maken? Vreemde vraag! Nederland telt meer dan ééne vereeniging, die het gebied der wetenschap beoefent, waarop SWAMMERDAM zich onvergankelijke lauweren heeft verworven. Dat beoefening der wetenschap tot innige waardeering der groote voorgangers leidt, was in de laatste jaren meer dan eens gebleken. Een edele wedstrijd om de eer, tot eene hulde aan SWAMMERDAM het initiatief te hebben genomen, zou zich tusschen die vereenigingen openbaren — dus meende men op goeden grond te mogen voorspellen. Die voorspelling was onjuist. Zonder slag of stoot, gewerd aan het Genootschap tot bevordering van Natuur- Genees- en Heelkunde te Amsterdam, op voorstel van dr. C. E. DANIELS, het voorrecht van vooraan te staan in de rei der dankbare nakomelingen, die, zij het ook laat, toch zeker niet te laat den grooten afgestorvene op zijn sterfdag wenschten te herdenken.

Zoo valt mij dan de eer te beurt, namens het Genootschap, waarvan ik tijdelijk voorzitter ben, U allen, afgevaardigden van geleerde

lichamen en vereenigiugen in Nederland, U, uitnemende vertegenwoordigers der nederlandsche wetenschap, U vurige bewonderaars en ver-eerders der grootheid van ons land in de 17^e eeuw, U eindelijk, vrouwen van Nederland, wier aanwezigheid aan deze plechtigheid eerst gloed en luister bijzet, van harte welkom te heeten op deze plaats, en U dank te zeggen voor de warmte en opgewektheid, waarmede gij aan onze oproeping gehoor gaaft. En talrijker dan het Genootschap had durven hopen, is op dit uur, in dit Godshuis, de bloem van Neerland's volk en Amstel's burgerij samengekomen, om op den 200-jarigen sterfdag van SWAMMERDAM dien ongeëvenaarden natuur-onderzoeker de dankbare hulde van het nageslacht te brengen.

Vergis ik mij niet, dan kan op dezen dag een deel der schuld worden gekweten, waarop de nagedachtenis van SWAMMERDAM reeds zoolang recht had. Het huldebetoon, waartoe wij ons hier vereenigen, schijnt mij toch in overeenstemming met zijn uitnemende verdiensten jegens het vaderland en de wetenschap, met zijn karakter, met zijn levensloop; het schijnt mij de vervulling van het voor hem veel te lang onvervuld gebleven woord van SCHILLER: "die Weltgeschichte ist das Weltgericht."

SWAMMERDAM herdacht in de tegenwoordigheid van Neerland's volk en Amstel's burgerij! Ja, zoo moest het komen! Hij, de beschermeling van VAN BEUNINGEN, hij, die er een eer in stelde, aan SIX en TULP de schatten van zijn kabinet te toonen, met HUDDE de wonderen van zijn vergrootglazen te bespreken, hij, die op goeden, ja vertrouwelyken voet omging met de vertegenwoordigers der wetenschap niet alleen in ons vaderland, maar in Frankrijk, Italie, Denemarken; hij, die meer dan eens de schitterendste aanbiedingen om zijn land te verlaten afsloeg, en, schoon met Latijn, Fransch en Italiaansch niet onbekend, het zich tot een plicht rekende, de uitkomst van zijn onderzoek in zijne moedertaal te boek te stellen, kon in zijn vaderland waarlijk niet op erkenning zijner verdiensten bogen. Geen leerstoel werd hem aangeboden, geen dichter bezong hem, geen schilder bewaarde zijne beelden voor de late nakomelingschap. Soms honger en gebrek lijdend, zag hij in de laatste jaren zijns levens zich slechts nog door een enkel trouw vriend omgeven. Hij stierf, wellicht onbetreurd, maar zeker onopgemerkt. Geen drom van verceerders verzelde hem naar zijn laatste rustplaats, en die plek zelve, waarbij wij ons thans bevinden, werd eerst voor twee jaren door Dr. SINIA aan het licht gebracht. Maar wat het

Nederland der 17de eeuw verzuimde, dat tracht gij, M. H., door uwe tegenwoordigheid te dezer plaatse te herstellen!

SWAMMERDAM herdacht in de Amstelstad! Waar mocht het anders geschieden? De "wijtberoemde" stad zag hem geboren worden en sterven, zij zag hem werken en worstelen, worstelen tegen de kleingeestigheid van zijn vader, tegen de baatzuchtigheid van zijn zuster, tegen de onverschilligheid van zijn verwanten. Aan hare burgemeesteren, VAN BEUNINGEN, VLOOSWIJK PANCRAS en REAEL, droeg hij zijne wereldberoemde verhandeling van de bloedeloze dierkens op. Hare loffelijke regeering, die hem "onwaardigen" den toegang tot het gasthuis vergunde, ten einde daar lijken te ontleden, wordt hoog door hem geprezen, te meer daar zulk een voorrecht elders, bijv. te Leiden, aan zijn vroegeren stadgenoot en vermaarden leermeester Prof. VAN HORNE, slechts zelden of in het geheel niet verleend werd. Hij was zeker een der meest grootsche figuren onder de beroemde mannen op elk gebied, die het Amsterdam uit de 2de helft der 17de eeuw zijn burgers mocht noemen, en nooit werd "daar iemand geboren die de kennis der zaken, die de natuur voortbrengt, gelukkiger doorwrocht, of met meerder vrucht voortzette". En toch gunnen hem de historie-schrijvers der 17de en 18de eeuw geene plaats onder de beroemde Amsterdammers, en te vergeefs zoekt ge zijn naam op ééne bladzijde der uitvoerige geschiedenissen van COMMELIN en WAGENAAR. Maar ook hier heeft het nageslacht het verzuim van het voorgeslacht hersteld. In het steeds zich verjongend en in altijd wijdere kringen zich uitbreidend Amsterdam prijkt, dank zij de zorg van het gemeentebestuur, eene nieuwe straat met zijn naam, naast die van BOERHAAVE en LEEUWENHOEK, en aan de hulde, die wij heden zijner nagedachtenis brengen, wordt door U deelgenomen, Edelachtbare Heeren Burgemeester en Wethouders, van wie in onze dagen evenals van uwe voorgangers in de 17de eeuw kan getuigd worden "dat u de tedere sucht besielt, om te bevestigen en optequeecken het Heiligdom der menschelijke wijsheid, de voortreffelijke wetenschappen", thans in uwe Universiteit vertegenwoordigd.

SWAMMERDAM herdacht op zijn sterfdag! Ook dit mocht niet anders wezen, zou onze hulde niet aandruischen tegen den levensloop en de levensbeschouwing van onzen grooten stadgenoot. Zijn leven was hem ondanks zijn jeugd, een last. Hij had het zich zoo geheel anders gedroomd. Zoon van een zeer bemiddeld apotheker, JACOB JANSZON, wiens vader den geslachtsnaam SWAMMERDAM had aangenomen, omdat hij

van die plaats afkomstig was, had hij als knaap en jongen niet alleen bij zijn zwerftochten in het vrije veld, maar vooral ook in het rijk voorziene kabinet zijns vaders, met de wonderen der natuur en vooral der dierenwereld kennis gemaakt. Hij schikte en werkte daarin naar hartelust, en schoon zijn vader het hem wel ietwat kwalijk mag genomen hebben dat hij niet voor predikant wilde studeeren, waartoe hij hem bestemd had, die vader was te veel liefhebber der natuur, dan dat hij niet met welgevallen de bijzondere geschiktheid van den jongen tot natuur-onderzoek moet hebben gadedeslagen. Toch was hij van den anderen kant te praktisch, om niet de keuze van een bepaald beroep te eischen. Die keuze werd gedaan. Het beroep zou dat van geneesheer zijn. Eens *medicinae-studiosus*, verbaasde de jonge man te Leiden zijne tijdgenooten en leermeesters door zijne geniale eigenschappen. Zijn leermeester Prof. VAN HORNE stelde zijn werktuigen, zijn geld, zijn tijd ter beschikking van den student, opdat deze toch aan zijn lust tot onderzoek zou kunnen botvieren. In zijn studenten-jaren vertoefde hij tweemaal gedurende langen tijd in Frankrijk, deels te Saumur, deels te Issy en Parijs. Ook daar zag hij zich omgeven door een kring van mannen — waarvan de meesten later leden van de toen nog niet gestichte Académie des Sciences zouden worden — die hem met bewondering aanstaarden, als hij “ten slotte het stilzwijgen brak” en de resultaten en de methoden van zijn natuur-onderzoek ten beste gaf. Zoo moest hij zich wel de illusie vormen, dat hij, zoo jong reeds door de kundigste mannen geëerd en gevierd, later gemakkelijk eene eervolle positie in de maatschappij zoude kunnen innemen. Het mocht helaas niet zoo zijn. Eens tot doctor gepromoveerd, bleef hij zich onverdroten aan zijne lievelings-studiën wijden. Van toen af gewerd hem, in plaats van eer en aanzien, de miskennis zijner bloedverwanten. Zijn vrienden verlieten hem, toen hij enkelen van hen betrapte op het feit, dat zij zijne onderzoekingen als de hunne deden gelden. Het mompelend gerucht, dat zijne heftigheid den dood van een hunner veroorzaakt had, drong tot hem door en trof hem te dieper, naarmate hij zich minder van schuld bewust was. Geene levensgezellin vond hij op zijn pad, die hem de geleden teleurstellingen deed vergeten, geen eigen haard en hof noemde hij de zijne. Ziekte en kommer vervolgden hem. Of hem het zelfbegoochelend mysticisme, waarvan ANTOINETTE DE BOURIGNON hem in zijn laatste levensjaren de geheimen ontsluisde, en waardoor hij zijne on-

derzoekingen der natuur als louter ijdelheid en zelfverheffing leerde beschouwen, voor dit alles vergoeding bood, — wie zal het zeggen? Maar zwartgallig reeds van nature, bleef hem op het laatst van zijn leven geen enkele bittere ervaring gespaard. Toen hij zijn eigen kabinet, eens de trots van Amsterdam, dat geen vreemdeling onbezocht liet, door nood gedrongen, tot geld wilde maken, kon hij nergens een koper vinden. Toen hij zich daartoe tot zijn ouden vriend STENO wendde, beloofde deze hem hulp, onder beding dat hij roomsch zou worden. Toen hij eindelijk een ander zijner vrienden slechts daarin om bijstand verzocht, dat hij hem eenigen tijd huisvesting zou willen verleen, “sloeg deze hem onverwacht platweg af”. Zoo zag hij verlangend uit naar het uur van zijn sterven, want “het lijden”, zoo zegt hij, “gaat voor het verblijden en de dood is de poorte des levens!”

SWAMMERDAM's sterfdag herdacht in het Godshuis, waar hij begraven ligt! Ook hier weer harmonie met zijne levensopvatting en karakter! Hij was van nature een vroom man, zooals bijna alle grootsche figuren uit onze 17^e eeuw. Ik heb hier natuurlijk niet het oog op de treurige ziekelijke dweepzucht, die hem DE BOURIGNON op haar zwerftochten door Denemarken en Duitschland deed volgen, in de hoop ergens een plek te zullen vinden, waar de nieuwe christelijke gemeente zou kunnen gesticht worden, waarvan de bijna zestigjarige, door de natuur zoo misdeelde vrouw hem het ideaal zoo levendig geschetst had. Reeds lang voordat zijn groote geest omfloersd werd door het dweepend mysticime; reeds lang, voordat hij het laatste zijner natuurkundige werken, *Ephemeris vita*, niet zonder de toestemming van ANTOINETTE meende te mogen uitgeven, straalde die vroomheid op elke bladzijde van zijn geschriften door! *Soli Deo sit laus, honor et gloria*, zoo eindigt zijne dissertatie, en in geen enkel zijner werken verzuimt hij de getuigenis, dat het alleen strekt “om den Oppersten Maker te roemen en te danken voor zijn onverdiende genade, dewelke alleen” — zoo drukt hij zich uit — “ons dit helder licht op de kandelaar gesteld heeft.”

Maar ook het feit, dat een Amsterdamsche Vereeniging van beoefenaren der wetenschap, die hoofdzakelijk geneesheeren onder hare leden telt, den aanstoot geeft tot deze plechtige herdenking, is, dunkt mij, een kwijting van eene te lang onvereffend gebleven schuld. SWAMMERDAM was lid van de eerste Amsterdamsche vereeniging, die zich de beoefening der wetenschap ten doel stelde, en wier werken tot ons zijn gekomen. Het was een kring van louter geneeskundigen, dat *Collegium*

privatum Amstelaedamense, waarin naast den hoogleeraar in de anatomie GERARD BLASIUS, de geneesheer van het gasthuis M. SLADE, de geneesheer der O. I. Compagnie E. VEEN, een praktisch medicus uit Goes D. RUYCH, twee practici uit Amsterdam QUINA en BODDENS, een doctor uit Lubeck CORDES, twee studenten in de medicijnen waren opgenomen. Die twee studenten waren J. SWAMMERDAM en D. GODTKE uit Dantzig. Aan 't meest werkzame lid dier vereeniging uit de 17^e eeuw — van gelijke beweging als de onze — de dankbare hulde van het nageslacht te kunnen brengen — ziedaar een voorrecht, dat ons Genootschap niet hoog genoeg kan waardeeren. Niet hoog genoeg, omdat SWAMMERDAM's verdiensten jegens de geneeskundige wetenschap hem reeds lang op de erkentelijkheid van al hare beoefenaren aanspraak gaven. 't Is waar, SWAMMERDAM werd *medicinae doctor*, meer om des lieven vrede wille, dan uit liefde voor de kunst der medicijnen; 't is waar, dat zoo hij ooit practijk heeft uitgeoefend — 't geen mij meer dan twijfelachtig schijnt, — hij een "médecin malgré lui" zal geleken hebben; het is meer dan waarschijnlijk, dat de practici uit zijn tijd vrij laag op hem zullen hebben nedergezien; maar het is niet minder waar, dat men bij niemand zijner tijdgenooten zulke heldere denkbeelden vindt over de behoeften en de leemten der geneeskundige wetenschap. Voor zijn oog lag reeds toen de weg volkomen scherp afgebakend, langs welken hare beoefening moest plaats hebben. Kennis van den bouw en de verrichtingen van het levend dierlijk en menschelijk lichaam waren de paden, waarlangs die weg gebaad moest worden. Zelfstandige waarneming, grondig onderzoek en wel overlegde proefneming, geene speculaties in de studeerkamer, de eenige betrouwbare leidsvrouwen op dat pad. Hij was *modicus*, maar het vertrouwen in het vermogen der artsenijen om ziekten weg te nemen, miste hij. Toen op het laatst van zijn leven zijn geneesheeren bij hem aanhielden dat hij geneesmiddelen zoude gebruiken, "wilde hij niet, en dwong zijne raadslui op te houden door zijn stilzwijgen". Wel geloofde hij, dat de geneesheeren, "indien zij maar een klaar en onderscheidelijk begrip hadden zoo van het maaksel van ons lichaam als van de beweging van zijn vochtigheden ende zoovoorts, dat zij dan ook wel uitvoeriglijk de onorder dezer deelen zouden kunnen herstellen. Maar," zoo vervolgt hij, "deze heeren zijn zeer ongelukkig hieromtrent, en ze worden haast gedurig, omdat ze niet wel geredeneerd hebben, met tegenstrijdige uitwerkingen gestraft!" Gulden woorden inderdaad, die nog voor onze dagen, wellicht voor altijd, van kracht blijven.

Als iemand in de 17^e eeuw in staat ware geweest, de geneeskunde reuzenschreden te doen vooruitgaan, dan voorzeker ware hij het geweest. Zijn aanleg en opleiding, zijn dagelijksche omgang met de natuur stempelden hem tot den natuuronderzoeker bij uitnemendheid. Nauwkeurig tot aan het minutiense toe, onvermoeid en onvermoeibaar, beedeeld met eene handigheid en een gezichtsvermogen, die hem in staat stelden de fijnste voorwerpjes en werktuigjes te hanteeren, begaafd met een vindingrijkheid, die hem nimmer in den steek liet, waar het gold een nieuw toestel of eene nieuwe methode te vinden, die alleen hem de geheimen, waarnaar hij zocht, kon ontsluiëren, vertrouwde hij zich zelf en zijn zintuigen nimmer, dan voordat een herhaald en nog eens herhaald onderzoek hem steeds volkomen gelijke uitkomsten geleverd had. Voeg daarbij een onweerstaanbare aandrift tot zoeken en onderzoeken, een scherp kritisch oordeel, een ongeëvenaard vermogen om te combineeren en van het bijzondere tot het algemeene op te klimmen, eene waarheidsliefde, die zich in niets en nimmer verloochende, en eindelijk die onzen landaard zoo eigene — en in menig opzicht zoo zegenrijke — koppigheid en vasthoudendheid, die van wijken noch wankelen weet, waar het er op aankomt de eens verkondigde meening te verdedigen, en het duur verworven eigendom tegen de aanvallen van anderen te verweren. Aan zulke onderzoekers had en heeft de geneeskunst ten allen tijde behoefte. Maar de rijkdommen van “de konstkamer” zijns vaders, de uit Oost en West in de Amstelstad samengegaarde schatten in de kabinetten van ERNST ROETERS, CORNELIS MEYER, VOLKERT JANSE, JAN BRAYNE en HARMEN VAN DEN BURG, waartoe hij reeds vroeg den toegang had, zijn verblijf te Saumur bij FABRE, te Issy bij THÉVENOT, zijne zwerftochten op de heuvels van Medun, langs de boorden van de Loire, de Seine en den Amstel, langs het Diemermeer en den Sloterweg, door Utrecht en Gelderland, hadden reeds van jongs af zijn levenstaak tot het opsporen van de geheimen der zoogenaamde bloedeloze diertjes bepaald. De doctorshoed, dien hij zich in Leiden op 30jarigen leeftijd verwierf, gold hem meer als een schild, waaronder hij ongedeerd zijn “*Historia generalis insectorum*” kon voleinden, dan als een op zich zelf benijdbaar bezit. Zoo plaatste hij slechts zelden, wanneer zijn studie over vergelijkende ontleedkunde of zijn dagtaak als *medicinae studiosus* daartoe aanleiding gaf, den voet op het gebied der ontleedkunde en der physiologie van den mensch. Maar elke stap, dien hij hier deed, leidde bijna tot een verovering. Zoo werd hem de ontleedkunde en voor een deel

de weefselleer eijnsbaar, en met haar de heel- en verloskunde. Het is intusschen vooral op het gebied der physiologie, de leer der verrichtingen van het levende lichaam, dat zich zijn meesterschap tegenover alle zijne tijdgenooten openbaart. Slechts twee physiologische geschriften bestaan van zijne hand: zijne dissertatie over de ademhaling, en de paragraaf in den *Bijbel der Natuur* over de beweging der spieren; — maar welke twee meesterstukken van helder inzicht, grondig onderzoek en zinrijke proefneming! Als ge zijne dissertatie openslaat, verrast u een titelprent, die u bijna kabalistisch toeschijnt. Een dier, waarin ge ter nauwernood een hond zoudt erkennen, in een grooten goudvischkom ondergedompeld, daarboven een blaasbalg, waarin zich een long bevindt, ter linkerzijde van den goudvischkom een aantal glazen bollen, spuiten en buizen en eindelijk aan den voet der bladzijde twee slakken, die met elkander door spiraalsgewijs ineengevlochten draden samenhangen — kunt ge u vreemder vignet denken? Stoor u intusschen evenmin aan dat vreemde uithangbord, als aan het hier en daar weinig Ciceroniaansche latijn, maar maak kennis met de dissertatie, ontdoe haar al lezende van den iatrochemischen zuurdeesem, dien het onderwijs van SYLVIVS noodzakelijk bij SWAMMERDAM moest achterlaten — en gij meent op vele plaatsen een onderzoek uit onze dagen, niet uit het jaar 1667, voor u te hebben!

Het is hier de plaats niet, om de gecompliceerde, door hem uitgedachte en wellicht door hem zelf geblazene glazen toestellen te beschrijven, die het mechanismus der ademhaling moesten verduidelijken. Toch zwijg ik slechts noode van den blaasbalg met glazen wanden, waarin zich meer of min luchtdicht een long bevindt, die zich telkens met lucht vult, wanneer de twee bladen van den blaasbalg van elkander worden verwijderd — een proef, die de voorlooper schijnt van een beroemd experiment door onzen DONDERS verricht; en van de door SWAMMERDAM uitgedachte en beschrevene luchtthermometers, om de temperatuur van het bloed te bepalen, gewaag ik slechts in het voorbijgaan. Maar in het bijzonder vestig ik uwe aandacht op het 2^e, 3^e en 4^e hoofdstuk der eerste afdeling. Hier ontwikkelt SWAMMERDAM, hoe (het zijn zijn eigen woorden uit het slotvers van de *Ephemeri vita*):

“de longen en haar pijpen quam gegeven
Haar krachten, om de lucht en ader van het leven
Te voeren in de borst, waardoor geluyt en stem
Ontfingh van u, o Godt! haar weezen, kracht en klem.”

Hier ontbreekt niets aan de bewijsvoering; de hypothese wordt duidelijk en klaar uiteengezet, hare juistheid door de proefneming bij het dier gestaafd, door waarneming bij den zieken mensch bevestigd, en eindelijk het physiologisch feit tot de eenvoudige wetten der physica teruggebracht. Geen mindere modellen van physiologisch onderzoek vindt ge in zijne bijdrage tot de kennis van den aard en de voorwaarden der spierbeweging. Hier vindt ge — om van de gelijkenis der door hem op kikvorsch-spiere verrichte proeven met de later zoo beroemde van GALVANI niet te gewagen, — beschrijvingen van den bouw der spieren; vergelijkingen der spierzamentrekking met de beweging van het “kruidje roer mij niet”; opvattingen omtrent de wijze, waarop prikkeling van hersenen merg en zenuw samentrekking der spier teweegbrengt; inzichten omtrent de determinatie onzer zoogenaamde willekeurige bewegingen — die u, als ge de stoffe toetst aan haar tijd, verbaasd doen staan. Hier vindt ge verder onder eene reeks van zinnelijke proefnemingen, die bewijzen dat er van geen invloeden eener subtiele materie in de spieren tijdens hare samentrekking sprake kan zijn, proeven over de verandering van het volumen van het hart tijdens zijne samentrekking, waarbij hij, schoon met veel eenvoudiger hulpmiddelen, denzelfden weg bewandelt en tot dezelfde resultaten geraakt als de beroemde fransche physioloog MAREY in onze dagen. Of nu al hier en daar uitdrukkingen, opvattingen, meeningen voorkomen, die bij het tegenwoordig licht onzer kennis dwalingen schijnen, dit zijn, om met SWAMMERDAM te spreken, “misslagen, waar wij alle in vallen kunnen.” Onverbeterlijk, onovertroffen blijft in elk geval de methode van onderzoek, bewonderenswaard de groote uitkomsten die met zulke geringe middelen verkregen worden, onvolprezen het diepe inzicht in en het meesterschap over de door hem behandelde onderwerpen!

Toch mag het Genootschap, bij de waardeering van het voorrecht, om in SWAMMERDAM een der meest uitstekende voorgangers op het gebied der geneeskundige wetenschap te vereeren, niet voorbijzien, dat zijne meest onsterfelijke verdiensten elders liggen. Op het gebied der ontleedkunde, der weefselleer, der physiologie, de evenknie zoo niet de meerdere van een STENO, een MALPIGHI, een REINIER DE GRAAFF, stelt hij hen allen in de schaduw door zijne ontzagwakkende meesterwerken op het gebied van de kennis der lagore dieren. SWAMMERDAM's geschriften gelijken een planetenstelsel: schitterende sterren op het gebied der

ontleedkunde, der physiologie, der botanie, der physica, der mineralogie, maar alle zich bewegende om, en hun licht ontleenende aan de levenwekkende, lichtende, nooit ondergaande zon zijner ontdekkingen op het gebied der entomologie! Wat zou eene hulde aan SWAMMERDAM beteekenen, zonder zich in de stralen dier zon te hebben gekoesterd?

Het stemt daarom het Genootschap en zeker U allen tot groote dankbaarheid, dat een man van zoo uitnemende verdiensten op dat gebied als Prof. P. HARTING wel aan onze roepstem heeft willen gehoor geven, om in dit nur en op deze plaats van JAN SWAMMERDAM te getuigen. Belet hem ook tot ons innig leedwezen zijne gezondheid, in ons midden te zijn, hij is het in den geest, en met vreugd en erkentelijkheid vraag ik u thans verlof, om u uit zijn naam te zeggen, wat hem bij deze gelegenheid op het harte lag.

“Men vraagt mij van SWAMMERDAM te getuigen.

“Ik doe niets liever.

“JOHANNES SWAMMERDAM was een der geniaalste natuuronderzoekers die immer geleefd hebben.

“Maar, wat is genie?

“BUFFON, die zelf deze hoogste geestesgave in ruime mate bezat, heeft gezegd: “le génie, c'est la patience.”

“Welnu, welk natuuronderzoeker was ooit geduldiger dan SWAMMERDAM! Al zijne werken getuigen van een onuitputtelijk geduld, van een ijzeren volharding in het opsporen der geheimste en moeilijkst waarneembare natuurverschijnselen. Wanneer men bedenkt, dat zijn eigenlijk leven als natuuronderzoeker weinig langer dan twaalf jaren (1668 — 1675) heeft geduurd, dan is het bijna ongelooflijk hoe hij in dit betrekkelijk korte tijdsbestek zoo vele waarnemingen heeft kunnen doen over het maaksel, de ontwikkeling en de levenswijze van een zoo groot aantal zoogenaamde lagere dieren, maar die in samengesteldheid en fijnheid van bewerktuiging niet beneden vele hoogereren staan, en waaromtrent vóór hem slechts weinig zekers bekend was, maar destemeeer dwalingen heerschten. En dit troft ons vooral, wanneer wij daarbij in het oog houden, dat een groot deel dier waarnemingen gedaan is onder de allerongunstigste levensomstandigheden. Miskend en voortdurend

“tegengewerkt door zijne naaste betrekkingen, door zijnen vader en zijne zuster, die hem veel liever geld zouden hebben zien verdienen dan dat hij, zooals zij hem verweten, zijnen tijd verkwistte aan een in hunne oogen geheel nutteloos onderzoek van zoo verachte schepse-
len, — telkens door de koorts aangegrepen die hem op het ziekbed wierp, ging hij toch, zoodra zijn vader hem eenige vrijheid liet en hij zijn ziekelijk lichaam weder kon voortslepen, onverdroten voort met waarnemingen op waarnemingen te stapelen, nooit tevreden zoolang er nog iets te ontdekken viel, dat hem in staat kon stellen al dieper en dieper in de geheimste schuilhoeken der natuur doortedringen.

“Doch, is het wel waar, dat geduld, zelfs in den zin van volharding, het wezen van het genie uitmaakt? Voorzeker neen! Ware dit zoo, dan zoude elk catalogusmaker, die zijn leven doorbrengt aan het rangschikken eener verzameling, aan het bepalen van soorten, met het grootste geduld kenmerk voor kenmerk nagaat en vergelijkt, niet rust voordat hij de beste plaats in het systeem heeft gevonden, waar het voorwerp, dier, plant of delfstof zijne naaste verwanten vindt, een geniaal natuuronderzoeker moeten genoemd worden. En toch zal niet licht iemand hem dien naam geven.

“Waren genie en geduld synoniemen, dan voorwaar zoude LEEUWENHOEK niet minder het praedicaat: “geniaal” waardig zijn geweest dan SWAMMERDAM. Doch, hoe hoog wij LEEUWENHOEK als natuuronderzoeker ook stellen, hoe talrijke ontdekkingen wij aan zijne geduldige nasporingen verschuldigd zijn, in werkelijke genialiteit stond hij verre beneden SWAMMERDAM.

“IJverige volharding in het zoeken naar waarheid is zonder twijfel een der hoofdvoorwaarden voor het nuttig gebruik dat van het genie zal gemaakt worden, maar het genie als geestes-eigenschap is iets geheel anders.

“Genie is vóór alles: “oorspronkelijkheid, scheppingskracht”.

“Met geleerdheid heeft het niets te maken. Hoe groot de som van aangeleerde kundigheden moge wezen, hoe voortreffelijk ook een daarin afgelegd examen, het stempelt op zich zelve nooit iemand tot een werkelijk geniaal man. Dien naam verdient alleen hij die nieuwe banen aanwijst, die oorspronkelijke gedachten heeft, welke de beginpunten zijn van nieuwe ideën-reeksen, die zich in den loop der tijden uit de eerste ontwikkelen. In een natuuronderzoeker openbaart zich die oorspronkelijkheid in de eerste plaats door het uitdenken van

“nieuwe methoden van onderzoek. Wil iemand, die van de natuur goede
 “oogen en handen ontvangen heeft, in den tegenwoordigen tijd een
 “insekt of ander klein dier anatomisch onderzoeken, hij vindt al de
 “daartoe benoodigde werktuigen en al de optische en mechanische hulp-
 “middelen in elke groote stad te koop, en hun behoorlijk gebruik beschre-
 “ven in verscheidene daartoe bestemde handleidingen. Hij heeft slechts den
 “bekenden weg te volgen, om zeker te zijn, dat hij, na eenige oefening,
 “bijdragen tot vermeerdering der reeds bestaande kennis zal kunnen
 “leveren.

“Geheel anders was het met SWAMMERDAM. Hij had bijna geen voor-
 “gangers op het gebied, waarop hij zich het ijverigst zoude bewegen.
 “Hij moest zijn eigen armamentarium uitdenken, nieuwe methoden be-
 “proeven, die zijn vindingrijke geest hem ingaf, en die hem moesten
 “in staat stellen om de teedere deelen der kleine wezens, wier be-
 “werktuiging hij trachtte bloot te leggen, zichtbaar te maken. Daar-
 “onder behoorde ook het inblazen of inspuiten van gekleurde vochten.
 “Of nu het denkbeeld om op dergelijke wijze ook de vaten van het
 “menschelijk lichaam en van andere groote dieren optespuiten het eerste
 “bij zijn tijdgenoot REINIER DE GRAAFF of bij SWAMMERDAM is opgeko-
 “men, willen wij in het midden laten, maar zeker is het dat laatst-
 “genoemde de eerste is geweest die daartoe ook gebruik maakte van
 “een vooraf door warmte gesmolten en gekleurd mengsel van was,
 “hars en terpentijn, d. i. van dezelfde zich bij de stolling verhar-
 “dende injectiemassa die eerlang onder de handen van FREDERIK RUYSCH
 “de voortreffelijkste praeparaten leverde, waardoor diens naam heinde
 “en ver beroemd werd, en welke ook thans nog dient tot vulling van
 “deelen van het vaatstelsel, die men op den duur in anatomische kabi-
 “netten wil bewaren.

“Het genie openbaart zich echter niet enkel door de gave van
 “uitvinding, het vertoont zich in geen mindere mate als gave van
 “ontdekking van nieuwe waarheden. Ik zeg uitdrukkelijk “waar-
 “heden”, niet bloot “feiten”. Nieuwe, tot dusver onbekende feiten
 “kan ieder ontdekken die gezonde zintuigen en eene voldoende mate
 “van opmerkzaamheid bezit, maar uit die feiten, langs den weg
 “der redeneering, der inductie, nieuwe waarheden af te leiden, die
 “voortaan deel zullen uitmaken van het gebouw der wetenschap, dit
 “kunnen slechts weinigen. Onder die weinigen behoorde SWAMMERDAM.
 “In eene merkwaardige *Naa-reeden aan den waarheid soekende leeser*,

“geplaatst aan het slot van zijn in 1669 verschenen *Historia generalis insectorum*, toont hij aan dat de zintuiglijke waarneming wel is waar “de grondslag van al onze kennis is, maar tevens “dat, wanneer wij “onze zinnen wel gebruiken, de onzienlijke dingen uit de zienlijke “bekend kunnen worden.” Zijn geheel wetenschappelijk leven is eene “toepassing van dien grondregel, die in onze dagen door elk wijsgeerig “natuur-onderzoeker gevolgd wordt, maar die in de dagen van SWAMMERDAM, toen boekengeleerdheid, autoriteitsgeloof en dialectiek nog “den boventoon voerden, aan velen een soort van ketterij toescheen. “Op het gebied van de natuur-historische wetenschappen, bepaaldelijk der “entomologie, trad SWAMMERDAM als hervormer op en wierp vele sedert “de tijden van ARISTOTELES algemeen als waarheid gehuldigde dwalingen “omver, om daarvoor de eenvoudige, door werkelijk onderzoek verkregen uitkomsten en de daaruit afgeleide gevolgtrekkingen in de “plaats te stellen. De duistere, half mystieke voorstellingen, samengevat in het woord “metamorphose”, werden, al behield men ook “gemakshalve het woord, vervangen door die eener voortgaande “ontwikkeling”.

“Al ontrok deze zich ook grootendeels aan het lichamelijk oog, het “verstands-oog volgde haar en vulde de gapingen aan, die de rechtstreeksche waarneming der feiten openliet. Even als voor het groote “meerendeel der hedendaagsche natuurvorschers, was voor SWAMMERDAM “niet het *zijn* maar het *worden* der organische wezens hoofdzaak.

“Genie zonder eene levendige verbeelding is onbestaanbaar. Maar “deze kan op een dwaalspoor leiden, wanneer zij niet door het ordenend verstand in tengel wordt gehouden. In al zijn wetenschappelijk “werk heeft SWAMMERDAM bewezen, dat hij dit meesterschap van “het verstand over de verbeelding zorgvuldig wist te handhaven. “Nergens stoute sprongen, overal de contrôle der waarneming; maar “wat hij uitnemend verstond, dat was om de door de waarneming “geleverde en door het geheugen bewaarde voorstellingen onderling te “vergelijken, te verbinden, en zoo tot hogere algemeene waarheden “op te klimmen. Men herkent dit in verscheidene zijner geschriften, “o. a. in zijne classificatie der insekten in vier orden, eene classificatie “die, met eene kleine wijziging, nog in onze tegenwoordige insektenstelsels wordt terug gevonden.

“En toch eindigde die levendige verbeelding, zonder welke hij niet “zoo veel voortreffelijks had kunnen voortbrengen, gepaard aan eene

“grootte gevoeligheid des gemoeds, die haar zoo dikwerf vergezelt, met “den genialen natuur-onderzoeker diep ongelukkig te maken!

“De ondervinding leert dat, hoe samengestelder, kunstiger en gevoe-
“liger een werktuig is, het ook des te eer aan storing is blootgesteld.
“Werp een hamer en een uurwerk te gelijk op den bodem, en de hamer
“blijft wat hij was, terwijl het uurwerk zijn regelmatigen gang ver-
“liest of stilstaat. Maar helaas, de ondervinding leert ook dat het-
“zelfde van de arme menschheid geldt, en dat het juist de meest genia-
“len onder haar zijn, wier fijne en teedere organisatie hen meer dan
“anderen blootstelt aan den verschrikkelijksten vijand dien de mensch
“heeft: den waanzin. Ik wijs hier op twee der beroemdste tijdgenoo-
“ten van SWAMMERDAM, twee der grootste geniën die ooit bestaan heb-
“ben: CHRISTIAAN HUYGENS en ISAAC NEWTON. Bij hen bestond de toe-
“stand, dien men als een soort van waanzin kan duiden, slechts korten
“tijd. Maar SWAMMERDAM, hun evenknie, zij het dan ook op een geheel
“ander gebied, de eenmaal zoo scherpzinnige natuuronderzoeker, de
“heldere denker, verviel tot godsdienstige dweeperij, en was van dat
“oogenblik af voor de wetenschap verloren.

“Eenmaal in dien toestand gekomen, begon hij met verachting op
“zijn eigen levenswerk neder te zien. Toen schreef hij het laatste zijner
“bij zijn leven in druk verschenen geschriften: *Ephemeris vita of Afbeel-
“dingh van 's menschen leven*. Ik ken geen zonderlinger boek en tevens
“geen dat eenen zoo pijnlijken indruk maakt. Wanneer men het leest,
“dan staat men telkens voor een psychologisch raadsel. Het is als het
“ware geschreven door twee geheel verschillende personen: den nog
“altijd even voortreffelijken natuuronderzoeker en zijn daemon, den
“mystieken dweeper.

“Vijf jaren later werd de arme ongelukkige man door den dood van
“zijn lijden verlost. Reeds lang had hij bijna geen omgang meer gehad
“met zijne vroegere vrienden en vakgenooten. Nu was hij verdwenen.
“Wel herinnerden eenigen hunner zich zijner nog, hoe hij in zijnen
“goeden tijd “zoo subtiele anatomiën van kleine gekorvene dierkens
“maakte, dat niemand hunner het hem na kon doen.” Ook waren
“eenige weinig omvangrijke geschriften in druk verschenen, waarin
“hij de vruchten van een gedeelte van zijnen arbeid had nedergelegd.
“Men wist dat dit niet alles was, dat hij veel meer in manuscript en in
“teekening had achtergelaten. Doch waar was dit? Verdwenen, misschien
“tot stof vergaan, evenals het lichaam van den armen lijder zelve.

“Daar kwam de toovenaar BOERHAAVE, en, zijn staf uitstreckende, deed hij, zeven-en-veertig jaren na 's mans dood, SWAMMERDAM weder opstaan, herleven, en wel den geheelen, den echten SWAMMERDAM, zooals hij in zijn besten, krachtigsten tijd was geweest, verheerlijkt en ont- daan van de nevelen waarin zijne eigene phantasie hem had gehuld.

“De *Bijbel der natuur* verscheen, en met verbazing zag het toen levende geslacht welk een schat gedurende een halve eeuw begraven was geweest, om eerst nu aan het licht hergeven te worden. Verreweg het grootste gedeelte was nog even nieuw, even frisch als op het oogenblik toen de schrijver de daarin beschreven ontdekkingen deed. Het was alsof de tijd had stilgestaan en daarmede dat gedeelte der natuurwetenschap, waaraan SWAMMERDAM zich in het bijzonder gewijd had. Maar van nu af aan werd zijn *Bijbel der Natuur* de vraagbaak, de onmisbare handleiding voor allen die het pad wilden betreden, waarop hij hun op zoo uitstekende wijze was voorgegaan.

“BOERHAAVE had aan SWAMMERDAM de onsterfelijkheid verzekerd!”

HARTING.

Ja! M. H.! Prof. HARTING heeft het terecht gezegd, BOERHAAVE heeft aan SWAMMERDAM de onsterfelijkheid verzekerd. De tooverroede, die hij daartoe gebruikte, was zeker niet de meest poëtische, maar zij gold en geldt nog altijd als de meest onfeilbare. Op aanwijzing van zijn vriend W. SHERARD en met de welwillende hulp van MARC GUITTON en Prof. WILLEM ROËLL gelukte het hem in 1727 “de schoone slaapster in het bosch” te verlossen. Welke reeks van menschelijke tekortkomingen het gebruik van dien gouden tooverstaf noodzakelijk maakte, door welke booze geesten verleid een vertaler als WINGENDORP, een edelman als DE THÉVENOT, een schilder als JOUBERT, een ontleedkundige als DUVERNEY de schoone fee zoo lang gevangen hielden, blijve op dezen dag onvermeld. BOERHAAVE's groote verdiensten jegens het vaderland en de wetenschap, toen hij de werken van SWAMMERDAM rangschikte en onder den titel van “*Bijbel der Natuur*” uitgaf — eene uitgave, die door de voortreffelijke latijnsche vertaling van GAUBIUS eerst hare waarde voor de geleerde wereld verkreeg, en die der nederlandsche drukkunst en het graveerstift van VAN DER SPIJK niet minder eer aandoet dan der mildheid van de talrijke intekenaars (waaronder wij mannen als ALBINUS, OOSTERDIJK SCHACHT, MUSSCHENBROEK, LIEBERKÜHN, FAHRENHEIT, AL-

BRECHT VON HALLER, VAN SWIETEN, MEAD, RICHARDSON, TRONCHIN ontmoeten) — BOERHAAVE's groote verdiensten jegens het vaderland en de wetenschap springen te zeer in het oog, dan dat zij den donkeren achtergrond der gebreken van zijn tijdgenooten en voorgangers zouden behoeven. Met den "Bijbel der Natuur" heeft zich SWAMMERDAM een onvergankelijke eerezuil op het gebied der natuurwetenschap gesticht, en die eerezuil is door BOERHAAVE onthuld!

Wij wenschen heden op het werk van BOERHAAVE de kroon te zetten! Niet omdat wij vreezen dat SWAMMERDAM ooit zou kunnen vergeten worden! Zijn naam is en blijft in de geschiedenis der wetenschap onsterfelijk, ook al ware deze dag onopgemerkt voorbijgegaan. Maar hij moet ook voortleven in de historieblaân van het nederlandsche volk! Laat die historiebladen prijken met den roem onzer Oranje-Vorsten, onzer helden, onzer dichters, maar laat ons ook met gulden letteren daarin de namen onzer kunstenaars en geleerden opteekenen! Naast de schitterende gloriën van het vaderland een plaats voor de bescheidene weldoeners van het vaderland en de menschheid! Dit zij de hooge betekenis van dezen herdenkingsdag! Kleingeestige lauwheid, zelfgenoegzame onverschilligheid, berekenende zelfzucht en overdrevene bedachtzaamheid mogen nog niet uit Nederland verdwenen zijn, zij zijn Goddank! niet in staat om de steeds meer en meer aanwakkerende energie, de geestdrift voor een dag als dezen onder ons te dooven! Nog is het Nederland der 19de eeuw niet ontaard van de republiek der zeventiende, nog streven onze zeeschepen, den geliefden driekleur in top, dwars door het ijs en ijzer heen, nog kleven de tinten van een REMBRANDT op het palet onzer schilders, nog hebben wij burgemeesters, die als TULP hoogleeraren waren; nog geleerden, die ons Europa benijdt, nog zwijgende nauwkeurige bescheidene onderzoekers der natuur, die als SWAMMERDAM door hun "stomme kunst" de gansche geleerde wereld verbazen! Willen wij in onze dagen van "dringen en verdringen" de eens verworven, ons helaas bijna ontrukte, maar gelukkig nog niet geheel verlorene eereplaats onder de volkeren behouden, laat ons dan door zichtbare teekenen voor landgenoot en vreemdeling, voor tijdgenoot en nakomeling, getuigen van onze dankbaarheid jegens onze voorvaders, waaraan wij die eereplaats verschuldigd zijn. Mogen zij ons de schitterende sterrebeelden blijven, die onzen weg bepalen op de onmetelijke zee van menschelijk willen en werken! En daarbij strekken ons die oud-Hollandsche standvastigheid, dat taaie geduld,

die onkreukbare eerlijkheid tot kompas, die JAN SWAMMERDAM minder dan eenig ander ooit uit het oog verloor. Zijn beeld blijve het Nederlandsche volk voor oog en, als dat van den man, die ondanks de opgezweepte golven van tegenspoed en miskennen, door zijn leven en werken toonde, dat het hem ernst was, toen hij in den "Bijbel der Natuur" deze heerlijke woorden neerschreef: "Al ons werken moet alleen daartoe strekken om gezamenlijk de waarheid te onderzoeken die ons altijd behoort lief te zijn, of zij voor of tegen ons was, alzoo daar niets beminnelijks is, als alleen hare schoonheid."

Zoo mogen dan op heden, uit naam van alle Nederlandsche beoefenaars der natuurwetenschappen en der geneeskunde, twee gedenkstenen in deze stad ter eere van JAN SWAMMERDAM verrijzen, opdat zijn naam leve in den mond van het Nederlandsche volk, en zijn voorbeeld de lust tot beoefening der wetenschap aanwakkere. Eén boven zijn graf prijze den onvermoeiden natuuronderzoeker in de taal der geleerden, het tweede in zijn woning roeme in onze geliefde moedertaal zijn onderzoek der natuur als een voorbeeld voor alle tijden! Opdat intusschen de vooruitgang der wetenschappen, door SWAMMERDAM met zooveel vrucht beoefend, en waarop hij zich als een andere COLUMBUS deed kennen, voor altijd aan zijn naam verbonden blijve, besloot het Genootschap buitendien, in eene zoo straks gehouden buitengewone vergadering, eene SWAMMERDAM-medaille in het leven te roepen, die om de tien jaren aan hem zal worden toegekend, die op het gebied der door SWAMMERDAM beoefende wetenschappen, in die jaren, zich de meeste verdiensten zal hebben verworven. Die medaille zal voor de eerste maal in Sept. 1880, ter gelegenheid van het 90jarig bestaan van het Genootschap worden uitgereikt.

Mij rest nog de aangename taak, namens het Genootschap, allen dank te zeggen die tot het welslagen dezer plechtige herdenking hebben willen medewerken. U in de eerste plaats, hooggeleerde HARTING, die, zij het ook slechts in den geest aanwezig, hier straks van SWAMMERDAM getuigd hebt met een jeugdig vuur en een bezielenden gloed, waaraan zich de wetenschap en het vaderland nog lange jaren hopen te verwarmen! U in de tweede plaats, kunstvaardige COLINET, aan wiens meesterhand wij het ontwerp der twee in de Quellinus-school vervaardigde gedenkstenen verschuldigd zijn, die niet alleen spreken van SWAMMERDAM, maar van uwe liefde voor de kunst, en van uwe kunst, om de liefde voor de meesterwerken der 17^e eeuw levendig te

houden! U, in de derde plaats, Zeer Geleerde SCHELTEMA, Stads-Archivaris, die, toen vier huizen om de eer schenen te strijden van als SWAMMERDAM's geboorte- en woonhuis te mogen gelden, en ons plan om een steen in het ware huis te plaatsen daardoor scheen te mislukken, met onverdroten ijver het stof der archieven doorworsteld hebt, totdat gij ons het huis "in de Star" op de Oude Schans tegenover Montalbaansbrug kondt aanwijzen, als het huis, waarheen onze pelgrimstocht op heden gericht moest zijn, omdat de apotheek van JAN JACOBS er in gevestigd was en onze held er in geboren werd, woonde en werkte! U in de vierde plaats, WelEdele heer DE LA PENHA, eigenaar van dat eens zoo beroemde huis, dat een COSMO DE MEDICIS, groot Hertog van Toscanen, binnen zijn muren ontving, voor de welwillendheid, waarmede gij tot het plaatsen van den steen in dat perceel verlof gaaft! U — last not least — Kerkmeesteren en Kerkeraad der Waalsche gemeente, voor de in onze goede stad niet gewone bereidvaardigheid, waarmede gij dit kerkgebouw voor deze plechtigheid beschikbaar hebt gesteld, en het plaatsen van den gedenksteen daarin hebt vergund! U allen eindelijk, die door uwe tegenwoordigheid luister aan deze plechtigheid hebt bijgezet, voor de getuigenis, die gij hier zijt komen afleggen, dat Nederland zijne groote mannen weet te herdenken en de wetenschap in hooge eere houdt!

En thans M. H.! het oog gericht naar gindsche plek, waar de steen met het monogram JSWD sedert twee eeuwen het stoffelijk overschot van JAN SWAMMERDAM bedekt. Tot asch vergaan is het lichaam van den grooten natuuronderzoeker, die het eerst het wonder heeft ontsluitend, hoe uit de rups een vlinder wordt. De onaanzienlijke wurm vergaat, maar uit zijn windselen zich ontwikkelend, verrijst daaruit de kapel, die, zich op lichte vleugelen ten hemel verheffend, het Excelsior predikt. Zoo verkondige ook de gedenksteen, die thans voor aller oog boven het graf van JAN SWAMMERDAM zichtbaar worde, dat in ons geheele leven, in de wetenschap en in de kunst, slechts één wensch ons moet bezielen: het streven naar hooger, naar volmaakter: Excelsior!

B. J. STOKVIS.